

– К., 2003. – 38 с.

4. Лукашева Е. А. Социалистическое право и личность / Е. А. Лукашева. – М. : Наука, 1987. – 262 с.

5. Брюггер В. Образ людини у концепції прав людини / В. Брюггер // Проблеми філософії права. – 2003. – Том I. – С. 136-146.

6. Орзих М. Конституционное положение человека в государстве и обществе / М. Орзих // Юридический вестник. – 1997. – № 1. – С. 60-61.

7. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10-22.

8. Завальнюк В. В. Принципи антропологічної парадигми права / В. В. Завальнюк // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – С. 14-20.

Рибалкін Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету № 1,

член правління Дніпропетровської обласної організації

«Асоціація українських правників»

Фуріна Анастасія Ігорівна

студентка факультету № 4,

член Дніпропетровської обласної організації

«Асоціація українських правників»

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРИВАТНА ВЛАСНІСТЬ – ОСНОВА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ ТА ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В сучасному суспільстві в силу обставин, що склалися у державі, а особливо на Донбасі, все частіше у населення виникає думка, що приватна власність не є настільки захищеною, наскільки хотіли б цього громадяни. В силу недостатньої правової культури частина людей вважає низьким рівень захисту приватної власності в Україні, а тим більше взаємозв'язок приватної власності і правової держави та громадянського суспільства, існування яких також інколи ставлять під сумнів.

Видатний французький філософ-просвітитель XVIII ст. Ж.-Ж. Руссо вважав, що перша людина, яка обгородила ділянку спільної землі кілками, сказала «це моє», а інші через свою простодушність повірили в це, була справжнім засновником громадянського суспільства, тобто суспільства індивідуалізованої, приватної власності.

Дослідження окремих теоретичних аспектів питання приватної власності

сті в громадянському суспільстві здійснювали в різні часи: Ж.-Ж. Руссо, Дж. Г. Локк, В.Ф. Гегель, К.Г. Маркс, Ф. Енгельс, М.І. Костомаров, І.П. Пнін, В.С. Соловйов, О.І. Солженіцин, С.С. Алексєєв, А.С. Гальчинський, Н.С. Кузнецова, Н.Ф. Філик, В.Н. Ігнатенко, Л.Г. Пишна, В.С Щербина та ін.

Основою кожного громадянського суспільства є, поза сумнівом, приватна власність, яка може існувати і розвиватись у різних формах. Упродовж століть визначні філософи та громадські діячі відзначали велику користь власності як фундаменту, основи суспільства. Ще в середині ХІХ ст. М. І. Костомаров писав у своїй праці «Дві руські народності», що в Україні кожен хлібороб є самостійним власником свого добра, яке дає йому необхідні переваги в суспільному житті. Російський просвітителі І.П. Пнін на початку того ж століття зазначав, що тільки власність громадянина є душею громадянського співжиття та безпеки особистості.: «Власність! священне право! Душа співмешкання! Джерело законів! Мати достатку і задоволення! Де ти поважаєшся, де ти недоторкана – там тільки благословенна країна, там тільки спокійний і благополучний громадянин» [1, с. 59]. Філософ В.С. Соловйов узагалі підкреслював, що, згідно з загальноприйнятим філософським визначенням, власність – це ні що інше, як ідеальне продовження особистості в речах чи її перенесення на речі [2].

Досить чітко визначив зв'язок між приватною власністю і громадянським суспільством видатний письменник і громадський діяч сучасності О.І. Солженіцин: «Приватна власність народжує незалежних громадян. Незалежні громадяни створюють громадянське суспільство, а громадянське суспільство, що формується, у свою чергу, веде до виникнення правової держави», громадянське суспільство «передбачає існування автономних, суверенних, вільних особистостей, які є рівними і наділені приватною власністю на умови своєї життєдіяльності. Саме приватна власність на умови життєдіяльності робить людську особистість дійсно економічно незалежною і вільною» [3, с.12]. Аналізуючи значення власності, видатний російський правознавець С. Алексєєв справедливо зазначає: «...у громадянському суспільстві людина обов'язково повинна бути носієм власності – такої, що дає людині опору в житті, забезпечує їй самостійне існування і, яка внаслідок цього дає людині становище особи, незалежної від влади, і, більш того, здатної за наявності інших передумов набувати по відношенню до влади імперативні публічні повноваження» [4, с. 650].

Так, на думку А.М. Колодія, «найголовнішими умовами, що свідчать про реальне існування громадянського суспільства, завжди визнаються такі: а) «забезпечення свободи і зумовленої нею автономії особистості; б) демократичне вирішення проблеми власності та її форм, що забезпечують цю автономію і свободу» [5, с. 149]. Тому так необхідно привити членам суспільства відчуття власника, яке виявляється в повазі до своєї і чужої власності.

Однак сьогодні ні в кого не викликає сумнівів положення про те, що тільки в країні, де недоторканність власності не лише декларується, а й гара-

нтована, громадянину може бути забезпечений вільний розвиток особистості, добробут і спокій. Відповідно правова держава зобов'язана забезпечити такий правопорядок шляхом створення ефективного нормативно-правового регулювання захисту відносин власності. На думку З.В. Ромовської, «саме відносини приватної власності та в цілому ринкова економіка становлять майновий фундамент громадянського суспільства, оскільки вони є основними інструментами забезпечення автономії та незалежності особи» [6, с. 4].

Право власності зазвичай визначають через сукупність правомочностей власника, якими він може здійснювати вплив на його власність. У вітчизняній літературі найпоширенішою є визначення так званої тріади правомочностей власника: право володіння, право користування і право розпорядження. Власність – це підґрунтя для самоствердження та особистої безпеки, опора для себе, сім'ї, нації, держави. Власність спонукає до творчого пошуку, до саморозвитку, формує патріотичні почуття, потребу бути діяльним, ініціативним, з власністю людина набуває почуття самоповаги [7, с. 14].

Відповідно до ст. 1 Конституції України «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [8]. Українське законодавство про власність відповідає європейським стандартам, насамперед Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод. Стаття 1 Першого протоколу до Європейської конвенції, підписаного в Парижі в 1952 р., передбачає, що «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права» [9].

Цивільний кодекс України у ст. 316 визначає право власності як право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Закріплюючи принципи непорушності права власності, ст. 321 ЦК України передбачає, що ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права або обмежений у його здійсненні. Випадки вилучення власності або обмежень у здійсненні права власності, як і сам порядок вилучення (обмеження), можуть встановлюватися виключно законом. Такі випадки в цілому мають характер винятків і можуть ґрунтуватися тільки на мотивах суспільної необхідності. У разі порушення права власності, протиправних зазіхань на майно або створення незаконних перешкод для здійснення цього права власнику надається можливість використати весь потенціал цивільно-правових способів захисту, які мають як загальний характер та передбачені ст. 16 ЦК України, так і спеціально встановлені для відновлення порушеного права власності (ст. 386-394 ЦК) [10]. Згідно із ч. 1 ст. 3 ЦПК, кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, а у ст. 1 ЦПК зазначено, що метою цивільного судочинства є захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів [11, с. 3].

В той же час існує проблема, пов'язана з відсутністю надійних механі-

змів забезпечення реалізації відповідних правових норм, в тому числі й стосовно регулювання відносин власності. Сучасне українське законодавство «перенасичене» нормами-принципами, нормами-деклараціями, а чинні законодавчі акти про власність, у тому числі й Цивільний кодекс України, не містять надійної та ефективної системи захисту прав, не завжди узгоджені між собою, суперечливі [12, с. 97].

Отже, усе вищевикладене свідчить про потребу приведення у відповідність ЦК України та спеціальних законів до міжнародно-правових актів, що регулюють відносини права власності, забезпечують механізм реалізації прав власника. Особливо гостро стоїть питання захисту даного права. Конституція України та ЦК України гарантують громадянам право власності, але жодна стаття, яка надає певні гарантії, не передбачає, як це право можна захистити. В засобах масової інформації часто висвітлюються історії про те, що власник, захищаючи своє майно від посягання, завдаючи шкоду правопорушнику, сам несе відповідальність за завдану шкоду. Це означає, що громадяни, власність яких перебуває під загрозою, самотужки не можуть захистити її. І чим частіше трапляються такі випадки, тим частіше лунають згадки про гарантії права власності в європейських країнах та США. «Саме відчуття гарантованості та захищеності суб'єктивного права (у тому числі й права власності) формує в особи сприйняття повноцінності його правового статусу, а відтак – і наявності передумов для соціальної активності» [13, с. 11].

Проте не слід проблемні питання, пов'язані з власністю, перекладати лише на недосконалість законодавства. В першу чергу необхідно громадянам починати з себе. Правова держава і громадянське суспільство передбачає високий рівень правової свідомості та правової грамотності громадян. Тож бути власником означає не тільки володіти, а й вміти правильно користуватись власністю, використовувати її для блага, не шкодити іншим, знати свої права та обов'язки і застосовувати їх у повсякденному житті.

1. Ісупов К., Савкін І. Російська філософія власності (XVII– XX ст.). – СПб. : Ганза, 2006. – 512 с.

2. Соловьев В. С. Оправдание добра. Нравственная философия // Собр. соч. : в 16 т., Т. 1, гл. IX [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://royallb.com/solovev_vlad/opravdanie_dobra_nravstv_filosofiya_tom_1.

3. Таланчук П. М. Незалежність України, як і власну гідність, громадянам необхідно захищати, навіть не уміючи / П. М. Таланчук // Матеріали до вступної лекції та роздумів студентів. – К. : Університет «Україна», 2011. – С. 59.

4. Алексеев С. С. Право: опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М., 1999.

5. Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 206 с.

6. Ромовська З. В. Проблеми захисту права власності фізичної особи / З. В. Ромовська // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2 (15). – С. 2-6.

7. Братасюк М. Г. Приватне життя як загальнолюдська цінність і необхідна засада ствердження правової держави / М. Г. Братасюк // Актуальні проблеми правознавства. –

2001. – С. 6-19.

8. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Феміда, 1996.

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. Стаття № 1 Першого протоколу.

10. Цивільний кодекс України (редакція від 14.06.2007) : Закон від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40.

11. Філик Н. М., Белуга Ю.М. Становлення відносин власності в громадянському суспільстві / Філик Н. М., Белуга Ю.М. // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – С. 94-98.

12. Кузнєцова Н. Власність як основа громадянського суспільства і демократичної держави / Н. Кузнєцова // Право України. – 2011. – № 5.

13. Петришин О. В. Теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / О. В. Петришин. – Х. : Право, 2014.

Рибалкін Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету № 1,

член правління Дніпропетровської обласної організації

«Асоціація українських правників»

Савельєва Аліса Валеріївна

студентка факультету № 4

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ В УКРАЇНІ

Дослідження теоретичних та практичних проблем сучасних концепцій правової держави пов'язано: по-перше, з необхідністю створення цілісної теорії правової держави; по-друге, з потребою вдосконалення чинного законодавства, приведення його у відповідність з чинною Конституцією України, вдосконалення інституту парламентаризму, щоб сформувавши модель правової держави, найбільш відповідної реаліям України; по-третє, з необхідністю вивчення довготривалого досвіду формування правової держави в розвинених країнах, щоб вжити його в побудові правової держави в Україні.

Серед авторів, які зробили вагомий внесок у напрям дослідницьких праць щодо концепцій правової держави, слід назвати такі імена, як: І. Воронів, В. Горбатенко, Ф. Кирилюк, І. Кресіна, Ф. Рудич, П. Шляхтун.

До питань осмислення процесів побудови в Україні правової держави зверталась значна кількість провідних вітчизняних науковців. Це праці таких авторів: Ю. Грошевой, М. Козюбра, О. Копиленко, О. Костенко, В. Шаповал,